

TŐZSÉR ÁRPÁD

Molnár Albert prágai megkísértése

(RÉSZLET)*

Prága, 1604. Molnár Albert bemutatja latin–magyar szótárát Rudolf császárnak. A császár kegyesen fogadja a művet. Az udvari tanácsosok a tudóst közönséges reformációra való szándékkal gyanúsítják, megvádolják, hogy a rózsakeresztesekkel és a vásártéri Faustus-ház ördögeivel cimborál, s a pápistaságra a bécsi professzorság szép ígéretével intik.

NEGYEDIK SZÍN

Molnár Albertot Rudolf császár tanácsosa dicséri és inti

Tanácsterem Rudolf udvarában. A színen Wolf Unvertzagt és Mathe Wacker udvari tanácsosok; egy hivatalnok; Molnár Albert. Wolf Unvertzagt beszél, láthatóan korábban elkezdett szöveget fejez be.

WOLF UNVERTZAGT

Herrn Molnár, tudós férfiú, kegyelmed
szótára elnyerte császár urunk
tetszését, bár Bocskai lázadó
hada furcsa jelentést is sugároz
belé, érthetnénk úgy: „Német, tanuld
nyelvét Bocskai vad hajduinak!”
A felséges császártól, a tudomány
hívétől az ily értés távoli,
ő a szellemi tevést látja benne
s a tudás respublicájának egy
sajátos tartományát becsüli.
Könyvedért vedd kegyes köszönetét.

* Részlet a szerző Faustus Prágában c. drámai költeményéből.

MOLNÁR

Főméltóságú és kegyelmes úr!
A Főlséges Császár elismerése
szerénységemnek mindennél becsesb.
Egy életre megtelít bizalommal,
hogy kit annyi nemzet és föld ural,
porszem-létemet is észreveszi,
mi több, művemben értéket talál.
Nagyúr, nagyságod dicsérete is
gyűjtja elmém, dagasztja keblemet,
de alacsony vitorlámat szele
túlságosan magasra röpteti:
kisdéd munkám hogyan is tudna hatni
országos mozgásokra, én csak a
szavak országában vagyok honos,
s ott nincs lázadás, a grammatika
erős törvényekkel uralkodik.
S Minerva és Mars is al-istenek
ott, hol most két gyarló lábam tapod:
itt, a legfőbb földi személy lakában
én, parány csak földig hajolhatok,
s megköszönhetem, hogy süt rám a nap,
s a köz hasznára szorgoskodhatom.
(*Mélyen meghajol.*)

WOLF UNVERTZAGT

Találkozunk még. Érezze kegyelmed
otthon magát nálunk, a városunkban!
S a kapocs haszna legyen kölcsönös
kegyelmed és a városunk között.
(*Wacker társaságában távozik. Molnár a hivatalnoktól
kísérve a másik oldalon el.*)

ÖTÖDIK SZÍN

Molnár Albertot közönséges reformációra való szándékkal fenyegetik és a pápistaságra a bécsi professzorság szép ígéretével csábítják.

*Ebéd Mathe Wacker házában. Az asztalnál ülnek: Wacker, jobbján Molnár Albert, balján Kepler, továbbá: Martinus Bachatius (a Károly Egyetem rektora), Adalberht atya (udvari prédikátor), Heintz (kancelláriai titkár).
A személyzet felszolgál.*

WACKER

Bizony, urak, a nyelv lapátja nélkül
ezt a tárkonyos berbécset se tudnánk
éhes torkunk alkalmas likába
irányozni. Ezt az ürmöst talán
szomjas garatunkra felöntenénk,
de nem éreznénk az ízét, tüzét.
S ahogy a nyelv hú eszköze hiján
körülményes lenne táplálatunk,
úgy nyelv nélkül a szellem gyomra is
üresen kongna. Megbocsássatok
gyatra trópusomért, de éhesen
nem vagyok jobbra képes. Ez is eszmém
igazát jelzi. Gutten Appetit!

ADALBERHT ATYA

Nagyúr, te valóban éhes lehetsz!
Szád a szájnak több jót tulajdonít,
mint amennyit az művel, mert vajon
nem a száj dózsöl és tobzódik-e
az ízekben, ételekben, a borban,
s nem a nyelv káromolja-e az Istent,
s tesz hamis hitet, mond bűvös ígét.
A nyelv talán a legártóbb tagunk,
nem hiába tulajdonít neki
Szent Jakab nyolc rút gonoszságokat.

WACKER

Atyám, nyelvünkre most épp nyolc gonoszság,
nyolc fogás vár. Ítéleted előtt
hadd vétkezni a legártóbb tagunk.
Előbb a bűn, aztán a büntetés.

A szót pedig adjuk át a druzsádnak,
fényeljen kicsit az ő neve is.
Albertunk, Dictionáriumod,
megszámoltad-e, mennyi szót ölel,
és hogy bennük mennyi bűn férne el?

MOLNÁR

Nagyuram, az Adalberht és az Albert
névben a „berht” szócska bár fényt jelent,
fényes szóval elmésségeket
viszonozni én nem tudom, kevés
humor-nedv foly testem árkaiban.
Szótáram szavait nem összegeztem,
de azt hiszem, ahhoz számuk elég,
hogy az emberben minden, ami jó,
s ami szép is, méltó mederbe folyjon.
A kavargó szófolyamból, igaz,
a nyelv lapátja merít, de nyelét
e lapátnak a lélek igazítja:
szavaink hullámán lelkünk evez,
s egyként juthat a menny öbleibe,
s örvényibe a kénköves pokolnak.
Szent Jánossal mondom mindazonáltal:
ismernünk kell azt is, mit kerülünk,
hogy ajkunk edényébe ne ganét
rakjunk, hanem Isten dicséretét.

ADALBERHT ATYA

Mily gyöngyszemek!, s milyen kár, hogy kegyelmed
Calvinus-vályúdba szór ilyeket,
azok elé, akik Mindenható
Istenünket fősátánnak kiáltják,
mert, úgymond, ő annak is autora,
ami az ember lelkében gonosz,
s az ördög mindehhez csak instrument.

WACKER

De mért kell példálózni Calvinusszal,
ördöggel itt, ahol mindenki angyal?
Urak, ti szenteket citáltatok,
halljátok hát most Szent Bernardinust:
a gömbölyű has nem elmélkedik –
Túl laposak vagytok, barátaim!

Hagyjuk néhány percre a tudományt,
bölcseljen a sovány Kálvin Johann!
(Keplerhez)

Mester, ma hogyan hat a csillagok
állása a gyomor nedveire?

KEPLER

Hagyjuk a tudományt, s vizsgáljuk a
csillagokról szóló elmés meséket,
a dicsfényt a szentek feje körül?,
s hozzam gyomrunkat függésbe velük?
Így gondoltad, nagy jó uram? Ha így,
nem ugrom be. Ki tudná jobban azt
náladnál, hogy az ég nem Pythia
láthelye, hogy a csillaghímes úr
jövönkre nézvést semmit sem jelent,
s amit mégis, az meghaladja az
emberi értelmet. A csillagok
lényege a puszta kiterjedés,
ahogy lelkünké a gondolkodás.
S te ne tudnád, ki félig magad is
asztronóm és filozófus egészen:
a számban létezés minden dolognak
sajátja, legbensőbb természete,
s így az ég is mérhető kvantitás!
Igen, a nyelv is matematika!
Mi sem bizonyítja ezt ékebben,
mint Albert barátunk fényes műve:
számba, rendszerbe fogja a beszédet.

HEINTZ

Ezzel nyerte meg, szólnom, ha szabad,
a felséges császárt is, s úgy tudom,
már szárad a tinta a papíron:
Molnár Albert uramat várja Bécs,
s benne a híres Akadémia.

MOLNÁR

*(Felugrik, merően nézi Heintzet, aztán izgatottan visz-
szaül a helyére. Nem eszik tovább).*

ADALBERHT ATYA

Én már láttam is a kész papirost!
Szerető egyházunk köszönti benne
megtérő fiát, az ifjú magistert.

MOLNÁR

(Megint felugrik, mintha távozni akarna, kicsit megtántorodik, láthatóan elsápad, visszaül a helyére.)

ADALBERHT ATYA

(mint aki semmit sem vesz észre):
Megtérőt, mert aki a tudomány
ama bécsi szentélyébe belép,
azt az egyetemes eklézsia,
a Szent Catholicum is befogadja.
Minden bölcs a próféták s szentatyák
kútjából iszik – így Tertullian.
Mért ne mutassa ezt a hitük is!

WACKER

(Molnárhoz)
No, ez derék, kathedrálét s katedrát,
lelki s testi üdvöt egyszerre nyersz
(feláll, s poharát Molnár felé emelve)
hadd legyek hát én az első, aki
a jó hírhez sok szerencsét kíván.
Emelem poharam a nyelvtudósra,
annak az épületnek kapusára,
melynek szobáiban lekicsinyítve
a teljes lét s a végtelen lakik.
(Isznak.)

BACHATIUS

(öregesen feláll, poharával előbb Wacker felé, majd körbe int)
Nagyságos uram, urak, én az új
kollégát köszöntöm, az egyetem
polgárainak friss magisterét.
S öröömre szolgál, hogy ez az új
elöljárónk sok nyelven szól, akár
az apostolok, s hogy lelkébe fogja
különb-különb városok fényeit.
(Leül.)

MOLNÁR

(feláll, Wacker felé meghajlik):

Nagyuram, kedves jó barátaim!

Annak, kit ti szó-krózusnak neveztek,
most ím csak egy szava van: köszönöm!Köszönöm a köszöntésiteket,
miket persze korán mondtatok el:

ha valóban elnyerem a kegyet,

amihez előbb gratuláltatok,

még nem biztos, hogy el is fogadom.

(Szünetet tart, megtörli homlokát, iszik az előtte álló pohárból)

Gondolkodnom kell a föltételen,

a relióióm megváltoztatásán,

s azon,

(Adalberht atya felé)

hogy a hit mutat vagy jelent.

Köszöntő szavatok tartalma így

most még csak jóindulatotokat

jelent, de hálásan köszönöm.

(Visszaül a helyére. Néhány másodperces csend, az evés zajai. Látszik, az asztaltársaság a hallottakon gondolkodik.)

WACKER

(evés közben, Molnárhoz, halkan, rábeszélően)

Barátom, ne hamarkodd el a szót,

az alkalom nem gyakori madár

meg kell fogni, hogyha válladra ül.

A hit s a szabadság skolasztikáján

töprengj majd ott, ahol kell: a katedrán.

Ládd, én sem pápahívónek születtem,

de nem lát mélyre, ki gyakorlati

kérdésnek hiszi ezt, külön minőség

az élet és a theológia.

Az ember akkor a legszabadabb,

mikor választhat, te most vagy szabad.

MOLNÁR

(kapkodva, meg-megáll a beszédben, látszik, rosszul van, nehezen lélegzik)

Igen, szabad vagyok, nagyúr, de úgy
vagyok szabad, ahogy a képkeretben
a kép, amely jelentését az őt
befogó ráházattal adja ki,
s a befogó ráma kinek-kinek
kész már születése pillanatában.
S bizony mondom, a festmény a keretből
kilépni nem tud. Kivenni lehet,
de ő lesz-e még az, hogyha kivették?
(zsebkendőjével homlokát törli)

WACKER

Te... te rosszul vagy, barátom. Mi történt?

MOLNÁR

Semmi, semmi, majd mindjárt elmúlik...

ADALBERHT ATYA

(feláll, s kenetesen, Molnár felé)

A habozás: kételkedés. Födő
egyik is, másik is, ördög-leves
fő alatta, s előbb-utóbb kiforr.
Tudom, kényelmesebb alant tanyázni,
mint az igaz Isten magas lakáig
hágni, s szórakoztatóbbak a lázító
diák komédiák,
(Molnárhoz, aki halottfehéren, lélektelenül hallgat)
ugye, barátom,
s ugye, Magnificus Bachatius, mint
kathedrálisaink áhítata.
Mi tudjuk, mi a fekete mise!
S azt is tudjuk, Pfalzból sötét kezek
keverik a Faust-ház üstjeit,
s Molnár uram egy pfalzi kémmel és a
nemrég császári börtönben kimúlt
csaló mágus lányával cimborál...

MOLNÁR

(nehézkesen feláll, aztán a terítőt lerántva, nagy csöröpöléssel elvágódik)

KEPLER

Molnárom! Vízet! Jaj! Gyorsan vizet!
Elájult! Levegőt!

WACKER

(A szolgálkhoz)
Szaladjatok
tüstént a doktorért!

MOLNÁR

(A padlón fekszik, testét göresök rángatják)

HANGOK

Orvost!...
Eskór-tünetek!...
Fogjátok le a fejét!...

(A színház lassan elsötétedik. A sötétedés kezdetével egy időben mennydörgésszerűen megszólal a Carmina Burana zenéje.)

